

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Кирилюк С.А.

викладач,

Торговельно-економічний коледж

*Київського національного торговельно-економічного
університету*

ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАТУСУ ПРЕСТИЖНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ. ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД

Дехто вважає мову лише засобом порозуміння між людьми. Насправді ж цим не вичерпується її значення.

Мова для кожного народу стає ніби другою природою, що оточує його, живе з ним всюди і завжди. Без неї, як і без сонця, повітря, рослин, людина не може існувати. Як великим нещастям обертається нищення природи, так і боляче б'є по народові зречення рідної мови чи навіть неповага до неї, що є рівноцінним неповазі до батька й матері.

Мова – найвагоміше надбання кожної окремої людини і найбільша суспільна цінність. Мова – явище водночас індивідуальне й соціальне: вона обслуговує і кожну окрему людину, й усе суспільство. Основні її функції – оформлення думок (мислетворча функція) і міжлюдське спілкування (комунікативна функція). Мова однаково спрямована як у внутрішній, психічний, так і в зовнішній, соціальний світ людини.

Українська мова – одна з прадавніх слов'янських мов і є рідною для десятків мільйонів людей. В Україні 77,8% становлять українці – корінні її мешканці [3]. Кожний народ – творець своєї рідної мови. Для українців рідна мова – мова нашої нації, мова предків, яка зв'язує нас між собою і з попередніми поколіннями, їхнім духовним надбанням. Згадаймо слова В. Сосюри: «Без мови рідної, юначе, й народу нашого нема» [1, с. 6]. Рівень розвитку рідної мови є джерелом духовного розвитку народу. Тому знати, берегти і

примножувати рідну мову – це обов'язок кожної людини. Народ, який не усвідомлює значення рідної мови, її ролі в розвитку особистості, не плакає її, не може розраховувати на гідне місце у суцвітті народів. Занепад рідної мови є наслідком духовного зубожіння народу. Звичайно, такий великий народ, як ми, українці, не може допустити цього, якщо вважає себе цивілізованою нацією. Ставлення до рідної мови є свідченням національної свідомості і рівня культури народу, його цивілізованості. Воістину справедливі слова О. Гончара: «Той, хто зневажливо ставиться до рідної мови, не може й сам викликати поваги до себе» [1, с. 7]. Отже, одним з головних завдань кожного розвинутого суспільства, показником його самосвідомості і визначником розвитку культури є, поряд з турботою про збереження природних багатств і примноження цінностей духовної культури, постійна турбота про екологію мовного середовища.

Українська мова своєю красою і багатством давно привертала увагу вчених. Сучасна українська літературна мова виконує різноманітні суспільні функції – комунікативну, естетичну, мислетворчу, культуроносну та інші. Комунікативна функція полягає в тому, що мова використовується для спілкування, інформаційного зв'язку між членами суспільства.

Спілкування – найважливіша функція мови. Вона є універсальним засобом обміну інформацією в просторі і часі. Комунікативній функції підпорядковані інші її функції, зокрема експресивна. Полягає вона в тому, що саме завдяки мові ми виражаємо свій внутрішній світ, репрезентуємо себе з тим, з ким спілкуємося. «Заговори, щоб я тебе побачив», – стверджували античні мудреці. Людина, що досконало володіє мовою, найкраще може себе показати, розкрити свій духовний світ через спілкування.

Мова є засобом пізнання світу. Пізнаючи мову, ми пізнаємо світ, навколишнє середовище, але в межах свого народу, його свідомості, психіки тощо. Українська мова дає нам можливість пізнати світ очима українця, українського народу, польська – польського, німецька – німецького і так далі. Мова формує наш розум і духовність. Український фольклор, художня література, театр, пісня, втілені у словесній формі, розкривають перед людиною світ краси. У

живому мовленні кожна мова виконує, в основному, функцію спілкування, у художньому творі вона служить засобом образного відтворення дійсності. Це теж своєрідний акт спілкування майстра слова з читачем або слухачем.

Мова виконує мислетворчу функцію. Українська мова, як і всяка інша, є засобом формування думки. Адже вільне володіння мовою вважається тоді, коли людина мислить і говорить цією мовою одночасно. Додамо, що думання відбувається у формі тієї мови, якою ми найкраще володіємо, тобто рідної. Отже, сам процес мислення має національну специфіку, яка обумовлена національним характером. Справедливі в цьому плані слова Г. Гегеля: «Коли всі мислять однаково, значить ніхто не мислить» [2]. Оригінальність нашого мислення залежить від знання мови і здатності користуватися нею під час думання.

Кожний народ, держава дбають про престиж своєї мови – її авторитет у міжнародному та міжнародному спілкуванні. Престиж, або авторитет мови, як і народу, держави, залежить від багатьох чинників. Насамперед це виявляється в тому, які суспільні функції виконує мова, яку інформацію вона фіксує і передає, скільки людей нею користуються та інше. Престижу мови сприяє її державність і патріотичне ставлення до неї її носіїв. «Мова – залізний обруч, мова злитовує народ воедино», – так сказав ще 1820 року фінський письменник Яакко Ютейні [2]. Його заклик дав добрі сходи. Як відомо, ще 1917-го фінський народ таки вирвався з обіймів імперського орла і зажив своїм життям, без озирання на якихось там «старших братів». І як наслідок – нині у Фінляндії вельми високий життєвий рівень. Цьому, безумовно, сприяла висока національна свідомість, яку виколисувала й виколисує рідна мова.

Разом з внутрішнім розвитком українська мова вплинула й на інші сусідні слов'янські мови, особливо на польську, російську літературні мови, меншою мірою на білоруську. До багатьох мов світу увійшли українські слова «гопак», «козак», «степ», «бандура», «борщ» (до польської було запозичено українські слова «hruczka» – гречка, «chory» – хворий, «żłtiasă» – щука, «holub» – голуб; російської «вареники» – вареники, «пасека» – пасіка, «бублик» –

бублик,»подполковник» – підполковник; білоруської «вагітная» – вагітна тощо).

Також українська мова вплинула на діалекти сусідніх мов, як-от гутор донських козаків («злыдарить» – злидарювати, «кидається» – скидатися, «вон зараз гутарить» – він зараз говорить).

Ряд історичних фактів, що свідчать про престижність української мови:

- у великому Литовському князівстві вона була державною мовою;

- як актова мова використовувалася в Молдавському князівстві;

- бахчисарайські хани листувалися нею з турецькими султанами.

Престиж мови залежить не від неї самої, а від її носіїв. Українська мова в нашій державі стала модною та сучасною. Говорити українською модно, а українські бренди набувають все більшої популярності у світі.

Громадяни нашої держави, як і всякої іншої, мають мовні обов'язки, що полягають у захисті та збереженні рідної мови. Захист рідної мови – найприродніший і найпростіший, найлегший і найнеобхідніший спосіб національного відродження і самоутвердження. Володіння рідною мовою – не заслуга, а обов'язок справжніх патріотів.

Знання рідної (державної) мови не обмежує можливості вивчати інші мови – споріднені і не споріднені. Вислів «Скільки ти знаєш мов – стільки разів ти людина» Йоганна Вольфганга фон Гете ніколи не втратить своєї актуальності [1, с. 7].

В Україні двомовність – природне явище. Але володіння двома мовами вимагає правильного користування ними. На жаль, наші»білінгви» часто говорять змішаною мовою, яку в побуті називають суржи́ком. Тому серед мовних обов'язків наших громадян слід виділити ще один – дотримуватись культури українського мовлення. Належний рівень мовної культури є свідченням розвинутого інтелекту людини, її вихованості. Культура мовлення має велике національне і соціальне значення: вона забезпечує толерантне спілкування людей, сприяє підвищенню загальної культури як окремої людини, так і суспільства в цілому. Тому

кожний з нас повинен дбати про свою мовну культуру і вимагати цього від інших.

Українська мова – національне надбання українського суспільства, вона повинна охоронятися та підтримуватися державою. Мовна політика, як одна із складових частин державної, має бути спрямована на забезпечення оптимального функціонування української мови в усіх сферах життя українського суспільства, їх подальшого розвитку та взаємодії. Українська мова, виконуючи інтеграційну функцію, є важливим чинником зміцнення державності, забезпечення культурного та економічного розвитку нашої країни.

Тарас Шевченко був переконаний, що поки жива мова в устах народу, доти живий і народ, що нема насильства більш нестерпного, як те, яке прагне відняти народну спадщину, створену численними поколіннями його предків. Ці Кобзареві думки перегукуються з роздумами визначного педагога К.Ушинського: «Відберіть у народу все – і він усе може повернути; але відберіть мову – і він ніколи вже більш не створить її; вимерла мова в устах народу – вимер і народ. Та якщо людська душа здригається перед убивством однієї недовговічної людини, то що ж повинна почувати вона, зазіхаючи на життя багатовікової особистості народу?» [2].

Сучасному поколінню випало складне, але почесне завдання – відродження української мови, держави, нації. І виконати його – наш громадянський обов'язок.

Список використаних джерел:

1. Шевчук С. В. Українська мова за професійним спрямуванням: підручник. – К: Алерта, 2014. – 696 с.
2. Пентилюк М. Наш скарб – рідна мова / Матеріали сайту «Сторінки лінгвіста», 2016. UkrLit.net/article
3. URL: www.uk.wikipedia.org